

Mannerheimin Lastensuojeluliiton lausunto 9.11.2025

Eduskunnan sosiaali- ja terveysvaliokunnalle

Hallituksen esitys eduskunnalle laiksi vammaispalvelulain 2 §:n muuttamisesta (HE 92/2025)

Hallituksen esityksessä ehdotetaan täydennettäväksi vammaispalvelulain soveltamisalapykälää (2 §) siten, että siihen lisätään uusi elämänvaiheita koskeva säännös. Säännöstä esitetään tarkennettavaksi suhteessa aiempaan esitykseen lisäämällä siihen elämänvaiheen määritelmä ja luettelo aiemmin vain perusteluissa mainituista elämänvaiheista: lapsuus, nuoruus, aikuisuus ja vanhuus.

Mannerheimin Lastensuojeluliitto (MLL) tarkastelee esitystä vammaisten lasten ja nuorten sekä heidän perheidensä näkökulmasta.

MLL pitää käsillä olevaa hallituksen esitystä monilta osin ongelmallisena vammaisten lasten ja heidän perheidensä oikeuksien toteutumisen näkökulmasta ja esittää, että jo hyväksyttyä vammaispalvelulakia (675/2023) sovellettaisiin sellaisenaan ilman esityksessä ehdotettua soveltamisalan muutosta.

MLL pitää suurena riskinä, että vammaisten lasten ja nuorten mahdollisuudet palveluiden saantiin heikkenevät, mikäli ehdotettu elämänvaihesäännös lisätään vammaispalvelulain soveltamisalasäännökseen.

MLL muistuttaa, että YK:n vammaisten henkilöiden oikeuksien komitea suosittelee (suositusten kohdat 9 c ja d) Suomen valtiota varmistamaan, että vammaispalvelulain 2 § takaa kaikkien yleissopimuksen mukaisten vammaisoikeuksien saatavuuden. **Komitea suosittelee pidättäytymään ottamasta käyttöön "elämänvaihe" -kriteerejä vammaispalvelulaissa.**

Elämänvaiheita koskeva säännös on avoin ja tulkinnanvarainen. Tästä syystä MLL pitää hyvinkin mahdollisena, että se ei voisi toimia lain tarkoittamien palvelujen järjestämisen yhtenä keskeisenä edellytyksenä. MLL pitää vaikutusten arviointia puutteellisena, josta syystä jää arvailujen varaan, johtaako säännös tosiasiallisesti oikeudenmenetyksiin monen vammaisen lapsen ja nuoren sekä heidän perheensä kohdalla.

MLL vastustaa elämänvaihetta koskevan säännöksen kirjaamista lakiin, sillä se voi johtaa vammaisten lasten ja nuorten sekä heidän perheidensä kannalta kohtuuttomiin lopputuloksiin palvelujen saamisessa. Todennäköisesti osa vammaisista lapsista, nuorista ja heidän perheistään jäisi ilman heille kuuluvia vammaispalveluita.

MLL korostaa, että vammaispalveluissa on useita sellaisia palveluita, joita yleislainsäädännön mukaisilla palveluilla ei voida korvata (kuten henkilökohtainen apu tai erityinen osallisuuden tuki) ja jotka kuuluvat myös vammaisille lapsille ja nuorille ilman ikäsyrajintaa. Esimerkiksi henkilökohtaisella avulla on suuri merkitys vammaisille lapsille, sillä sen turvin lapsi voi itsenäistyä ikätovereidensa tavoin ja päästä tekemään itselle merkityksellisiä asioita yhdessä muiden lasten kanssa.

Oikeus vammaispalvelulain mukaiseen henkilökohtaiseen apuun on myös vammaisilla lapsilla. **Avuntarpeen määrittelyn tulee perustua lapsen kehitysvaiheen ja yksilöllisen tilanteen arviointiin. Yksilöllinen tilanteen arviointi edellyttää, että vammaispalveluja ei voida sulkea lasten ja nuorten osalta pois kategorisella elämänvaihemäärittelyllä, joka on esityksessä hallitseva kriteeri.** Lasten ja nuorten kehitysvaiheissa on runsaasti yksilöllisiä variaatioita, jotka johtuvat useista eri fyysistä, psyykkisistä, kognitiivisista ja sosiaalisista kehitystekijöistä. Tästä näkökulmasta on vaikea hahmottaa elämänvaiheeseen liittyvää säännöstä.

Vammaispalvelulain (675/2023) hallituksen esityksen (HE 191/2022 vp) nykytilan kuvauksessa todettiin, että **”vammaispalvelulaki ei ole ottanut riittävästi huomioon lasten ja perheiden tarpeita. Laki on turvannut parhaiten aikuisten vammaisten henkilöiden palvelut, vaikka laissa olevat palvelut ja tukitoimet soveltuvat myös lapsille”.**

Elämänvaiheen kirjaaminen lakiin ja siihen liittyvät esityksen mukaiset perustelut uhkaavat romuttaa vammaispalvelulaille asetettujen tavoitteiden toteutumista lasten ja nuorten ja heidän perheidensä osalta. Vammaiset lapset ja heidän perheensä tarvitsevat monessa tilanteessa erityispalveluja eikä sosiaalihuoltolain yleispalveluilla voida vastata moniin heidän tarpeisiinsa.

Vammaispalvelulain (675/2023) tavoitteeksi on asetettu erityisen huomion kiinnittäminen lasten ja nuorten asemaan ja heidän osallisuutensa tukemiseen (HE 191/2022 vp). MLL pitää hyvänä, että esityksessä tunnistetaan se, että **kaikki elämänvaiheet sisältävät elämän murroskohtia tai tilanteita, joissa korostuu vammaisen henkilön tarve saada erityispalveluita.**

Esityksessä viitataan lasten osalta positiiviseen erityiskohteluun (s. 23). MLL korostaa, että lainsäätäjän on lailla turvattava heikommassa asemassa olevien ryhmien oikeuksia. Yksi tällainen ryhmä on lapset. **Lainsäätäjä ei voi vedota liikaa positiivisen erityiskohtelun mahdollisuuteen hallintokäytännössä, sillä se jättää oikeuden toteutumisen palveluiden järjestäjien varaan ja tosiasiallisesti lisää riskiä vammaisten ihmisten epäyhtenäiseen kohteluun eri hyvinvointialueilla.**

MLL tuo esiin, että kodin ulkopuolista asumista tarvitsevat vammaiset lapset valitettavasti vieläkin ohjautuvat lastensuojelupalveluiden piiriin, vaikka tilanteessa ei olisi kyse

lastensuojelullisista tarpeista. Vammaispalvelulaissa turvataan vammaisille lapsille ja heidän perheilleen asianmukaisia ja tärkeitä palveluita (ml. lapsen asumisen tuki, tilanteessa, jossa kotona asuminen ei vahvoista palveluista huolimatta onnistu; vaativa moniammatillinen tuki sekä valmennus), jotta ei jouduttaisi turvautumaan lastensuojelupalveluihin, silloin kun niihin ei ole tosiasiallisesti tarvetta.

Lapsuus

Täysi-ikäisyyden ikäraja on Suomessa 18 vuotta ja alle 18-vuotiaat henkilöt ovat alaikäisiä eli lapsia. YK:n lapsen oikeuksien sopimuksen mukaan lapsella tarkoitetaan jokaista alle 18-vuotiasta henkilöä.

Esityksen ongelmana on, että elämänvaihe ”lapsuus” on hyvin yleisellä tasolla kirjattu eikä osiossa tavoiteta lapsuuden kehityskulkuja (0–17 vuotta) sillä tarkkuudella kuin tulisi edellyttää, jotta osio voisi toimia elämänvaihesäännöksen perusteluna ja pohjana.

MLL muistuttaa, että YK:n lapsen oikeuksien komitea pitää voimavarojen kohdentamista varhaislapsuuteen tärkeänä, jotta voitaisiin varmistaa pikkulasten oikeuksien täysimääräinen toteutuminen. Komitea korostaa tämän elämänvaiheen tärkeyttä ja kehottaa pitämään mielessä varhaislapsuuden kokemusten vaikutukset lasten pitkän aikavälin näkymiin (yleiskommentti nro 7, kohta 38).

Komitea toteaa yleiskommentissaan nro 9 vammaisten lasten oikeuksiin liittyen, että sopimusvaltioiden tulisi muistaa, että niillä on viime kädessä velvollisuus huolehtia siitä, että vammaisten lasten tarpeista huolehtimiseen osoitetaan riittävästi varoja ja että palveluiden tuottamisesta on tarkat ohjeet. Vammaisten lasten tarpeista huolehtimiseen osoitettujen varojen tulisi olla korvamerkitty kyseiseen tarkoitukseen, jotta niitä ei käytettäisi muihin tarkoituksiin, sekä riittäviä kattamaan kaikki heidän tarpeensa (kohta 20). Komitea toteaa, että vaikka sopimuksessa itsessään ei ole erityistä suositusta siitä, mikä olisi sopiva prosentuaalinen osuus valtion budjetista lapsia koskeviin palveluihin ja ohjelmiin käytettäväksi, siinä kuitenkin korostetaan sitä, että lasten tarpeet tulisi priorisoida (kohta 20).

MLL pitää perusteluissa epäonnistuneena perustelujen kirjausta siitä, että **”Varhaislapsuudessa kaikki lapset tarvitsevat runsaasti hoitoa ja huolenpitoa, minkä vuoksi vammaisen lapsen avun ja tuen tarve poikkeaa harvemmin ikäkauteen liittyvästä tavanomaisesta tarpeesta.”** Tämän korostaminen nostaa vammaisten pienten lasten ja heidän perheidensä kynnystä saada tarvitsemiaan vammaispalveluita liian korkeaksi.

Vauvalla nukkumisen haasteet voivat olla merkittäviä, mutta myös esimerkiksi lapsen, jolla on vaikea liikuntavamma, hoito voi olla vanhemmille huomattavasti kuormittavampaa kuin lapsen, jolla ei liikuntavammaa ole. Jos lapsella (vauvalla) on esimerkiksi vaikeita ongelmia lihasjänteyden säätelyssä, seurauksena voi olla kiputiloja, unen huono laatu, asentojen

hallinnan vaikeus, syömisen ja juomisen vaikeudet (jopa haasteet hengityksessä ja nielemisessä) tai/ja kivuliaat spasmit. Vaikeasti sairaan tai vammaisen lapsen syntyminen aiheuttavat perheessä äärimmäisen kuormittavan tilanteen, jossa perheen arki ja toiminta muuttuvat merkittävästi. Se saattaa vaikuttaa esimerkiksi siten, että lapsen kotona tapahtuvaan hoitoon liittyvät tehtävät, sairaalassa käynnit ja kuntoutus vaativat vanhemmilta paljon aikaa ja työtä.

MLL muistuttaa lapsen oikeuksien sopimuksen velvoitteesta ottaa huomioon ja tukea lapsen kehittyviä valmiuksia. Kehittyvien valmiuksien käsitteeseen viitataan lapsen oikeuksien sopimuksessa vanhempien kasvatustavasta koskevassa 5 artiklassa, mutta lapsen oikeuksien komitea on järjestelmällisesti ulottanut sen oikeusvaikutukset perhekontekstin ulkopuolelle viittaamalla käsitteeseen miltei poikkeuksetta kaikissa yleiskommenteissaan ja muissa kannanotoissaan. Komitean keskeinen sanoma on, että kaikilla lapsen elämään vaikuttavilla aikuisilla – huoltajilla ja muilla lapsesta huolta pitävillä, mutta myös lapsia kohtaavilla viranomaisilla ja ammattilaisilla – on velvollisuus tunnistaa lapsen kehittyvät valmiudet ja kunnioittaa niitä. Lapsen kehittyvät valmiudet on otettava huomioon jo lainsäädännössä.

Kehittyviin valmiuksiin liittyy, että esimerkiksi myös alakouluikäisellä lapsella on tilanteita ja hetkiä, jolloin perustellusti voidaan todeta, että mahdollisuus henkilökohtaiseen apuun tukee lapsen kasvua ja kehitystä kohti itsenäistymistä. Tämän vuoksi henkilökohtaista apua ei voida pelkästään biologisen iän perusteella rajata pois lapsilta. Jokainen ratkaisutilanne vaatii yksilö- ja tapauskohtaista harkintaa ja vaihtoehtojen punnintaa.

MLL korostaa, että lapsen oikeuksien sopimuksen 23 artiklassa on asetettu tavoitteeksi, että ”henkisesti tai ruumiillisesti vammaisen lapsen tulisi saada nauttia täysipainoisesta ja hyvästä elämästä oloissa, jotka takaavat ihmisarvon, edistävät itseluottamusta ja helpottavat lapsen aktiivista osallistumista yhteisönsä toimintaan”. Vammaisten lasten huomioonottaminen ei rajoitu pelkästään 23 artiklaan, vaan heidän etunsa on otettava huomioon kaikkia lapsen oikeuksien sopimuksen artikloja sovellettaessa. Tämä on pääteltävissä jo sopimuksen 2 artiklasta. Vastaavasti vaikka vammaisyleissopimuksen 7 artikla koskee erityisesti vammaisten lasten oikeuksia, niin lasten oikeudet on huomioitava sopimuksen kaikkien artiklojen tulkinnassa.

Vammaisyleissopimuksen yhtenä tavoitteena on turvata vammaisille lapsille samat ihmisoikeudet ja perusvapaudet kuin muillekin lapsille. Lähtökohta on sama kuin lapsen oikeuksien sopimuksessa, jossa taataan sopimuksen oikeudet yhdenvertaisesti kaikille lapsille riippumatta lapsen itsensä tai hänen vanhempiansa taustasta tai ominaisuuksista.

Sekä lapsen oikeuksien sopimus että vammaisyleissopimus velvoittavat siihen, että lasten kehittyviä kykyjä on kunnioitettava ja heidän mahdollisuutensa säilyttää identiteettinsä on

turvattava. Vammaisyleissopimuksessa tämä on yksi keskeinen sopimuksen periaate ja se pitää sisällään ajatuksen siitä, että vammainen lapsi on ensisijaisesti lapsi, jolla on oikeus nauttia kaikista ihmisoikeuksista ja perusvapauksista täysimääräisesti ja yhdenvertaisesti muiden lasten kanssa. Sopimuksen mukaisesti lapset ovat toimijoita ja subjekteja eivätkä toiminnan kohteita.

MLL korostaa, että **lapsen etua arvioitaessa** on otettava sote-lainsäädännön velvoitteiden lisäksi huomioon lapsen oikeuksien sopimuksen ja vammaisyleissopimuksen velvoitteet sekä muut asiaan liittyvät perus- ja ihmisoikeusvelvoitteet.

Lapsuutta koskevassa osiossa on kuvattu ohuesti paitsi lapsuuden eri vaiheita myös perheen roolia ja asemaa sekä perheen saaman avun ja tuen merkitystä lapsen elämässä. Esimerkiksi lyhytaikainen huolenpito on keskeinen palvelu vanhempien hyvinvoinnin ja jaksamisen turvaamiseksi.

Nuoruus

Nuorella tarkoitetaan vammaispalvelulaissa sosiaalihuoltolain tavoin 18–24-vuotiaasta henkilöä. **Kuten hallituksen esityksessä tuodaan esille, nuoruus on lapsuuden ohella erittäin tärkeä kehityksellinen vaihe.** Esimerkiksi henkilökohtaisen avun lisäksi vammaispalvelulain mukainen liikkumisen tuki ja lyhytaikainen huolenpito ovat monille vammaisille nuorille tärkeitä palveluita kuten myös valmennus. MLL korostaa, että palveluiden myöntämisen lähtökohtana tulee olla tarve ja yksilöllinen harkinta.

Tuki varhaiskasvatuksessa ja opetuksessa

MLL toteaa, että esityksen perusteluiden maininta siitä, että varhaiskasvatuksen ja perusopetuslain mukaiset palvelut ovat aina ensisijaisia suhteessa erityispalveluihin, on harhaanjohtava ja voi aiheuttaa sekavuutta siitä, mikä taho on vastuussa palveluiden järjestämisestä. **Perusteluissa tulee selkeästi todeta, että varhaiskasvatuslaissa ja perusopetuslaissa säädetty palvelut ja tukitoimet kuuluvat vain varhaiskasvatuksen ja perusopetuksen piiriin.**

Muita huomioita esityksestä

MLL tuo esille, että vammaisten ihmisten palvelujen saatavuus, riippuu merkittävästi hyvinvointialueiden resursseista. Hyvinvointialueiden taloudellinen tilanne on heikko ja sote-palveluista säästetään ja karsitaan. Lisäksi hallituksen 100 miljoonan euron sosiaalipalveluihin kohdistama lisäleikkaus tulee entisestään vaikeuttamaan sosiaalihuollon palveluiden saatavuutta.

On todennäköistä, että **lakiesitys yhdessä sote-palveluihin tehtyjen leikkausten ja säästövaatimusten kanssa, estävät vammaisten ihmisten palveluihin pääsyä ja lakiesityksen tavoitteen toteutumista tältä osin.** Ongelma on, että esityksessä ei oteta huomioon suunniteltuja sosiaalihuollon säästöjä ja niiden vaikutuksia sosiaalihuoltolakiin ja sen toimeenpanoon eikä myöskään hyvinvointialueiden heikkoa taloudellista tilannetta, millä on vaikutuksia myös vammaisten ihmisten tarvitsemien palvelujen järjestämiseen.

Vammaispalvelulain uudistaminen on jo tähän mennessä ollut lainsäädäntöprosessina pitkä, epämääräinen ja epäselvä. Pitkään kestänyt sekava prosessi on hämärtänyt lain perimmäistä tarkoitusta ja tulee tekemään lain tulkinnasta, toimeenpanosta ja soveltamisesta erittäin hankalaa. Tällä on heikentävä vaikutus vammaisten ihmisten palveluiden saantiin ja oikeusturvan toteutumiseen.

MLL on tuonut esille aiemmissa vammaispalvelulakiin liittyvissä lausunnoissaan, että uutta vammaispalvelulakia ei tule avata ja muuttaa ja toteaa kantansa myös tässä yhteydessä.

Nyt käsillä oleva hallituksen esitys ovat jatkoa lapsiperheisiin kohdistuville julkisen vallan leikkauksille, jotka heikentävät lasten ja perheiden tuen ja avun saantia, tässä tapauksesta vammaisten lasten ja heidän perheidensä.

Helsingissä 9.11.2025

Mannerheimin Lastensuojeluliitto ry

Esa Iivonen
vaikuttamistyön johtaja